

EĞİTİM YÖNETİCİSİNİN YETİŞTİRİLMESİ

Ar. Gör. Vehbi ÇELİK*

Çağımız bir değişme çağıdır. Hızlı bilimsel ve teknolojik gelişmeler değişim sürecini hızlandırmakta, örgütleri yenileşmeye zorlamaktadır. Bu olgu toplumsal bir kurum olan eğitim yönetimi sistemini ve bu sistem içinde belirli görevleri yerine getirmek üzere oluşturulmuş bulunan okul örgütlerini de yakından etkilemektedir.

Mevcut bilgi birikiminin her geçen gün çığ gibi büyümesi bilgi sunan okul örgütlerinin geleceğini tehdit etmektedir. Okul örgütlerinin etkililiği, yenileşme kapasitesiyle doğru orantılıdır. Okulun örgütsel etkililiğini sağlamada ise okul yöneticisine büyük görev düşmektedir. Eğitim yöneticisinin kendinden beklenen rolleri başarıyla oynayabilmesi için eğitim yönetimi alanında hizmet öncesi bir eğitimden geçmesi gerekmektedir.

Eğitim insanlık tarihi ile birlikte başlamış, okul denilen formal örgütlerin kurulması ise daha sonraki dönemlerde gerçekleşmiştir. Eğitim yönetimi alanındaki ilk terimlerin Roma kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Okul müdürü, eğitim müdürü, müfettiş, teftiş, yetki ve sorumluluk gibi terimler bunlar arasındadır. Romalılar okul yöneticiliğini önemsemiş ve geliştirmişlerdir. Bilimsel yönetimin eğitime girişi yirminci yüzyılın başlarında işletme ilkelerinin okula uygulanması ile gerçekleşmiştir. Bu ilkelerden çok etkilenen okul yöneticileri bu ilkelerin bütün eğitim sorunlarına çözüm olabileceğini düşündüler. Hawthorne araştırmalarının açtığı çığırda okul yönetiminde verim etkeni ağırlığını kaybetmiş ve okul yönetiminde insan ilişkileri kavramına ağırlık verilmiştir. Böylece okul yönetimine sosyal sistem açısın-

* Fırat Ü. Teknik Eğ. Fak. Eğitim Bil. Bölümü

dan bakılmaya başlanmıştır (Bursalıoğlu, 1978, s.14).

Her meslek belli bir eğitim gerektirmektedir. Yakın zamana kadar "yöneticiliğin okulu yoktur" görüşü benimsenmiş olmakla ve bugün bile bazı bilim adamları tarafından desteklenmekle birlikte, artık yöneticilik mesleğinin belirli bir eğitim gerektirmesi kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmiştir. Yönetim bilimi ve eğitim bilimlerinin bir alt dalı olan eğitim yönetimi bir bilim dalı olarak gelişmeye başlayınca eğitim yöneticisinin yetişmesi de bilimsel bir temel kazanmıştır.

Eğitim yönetimi alanında ilk doktora dereceleri 1905 yılında ABD'de verilmiş olmasına rağmen, eğitimin bu dalı 20 yüzyılın ikinci yarısı sonlarına doğru ileri ülkelerde tanınmış ve yerleşmiş bulunmaktadır. Ülkemizde de bu dalda ilk doktora dereceleri 1970 yıllarında verilmiştir. Okullaşma oranının ve öğrenci sayısının hızla yükselmesi, eğitim felsefesindeki gelişmeler ve kamu kaynaklarında verim etkeninin ağırlık kazanması sadece eğitim yöneticisine duyulan gereksinimi artırmakla kalmamış, onların bu makam ve göreve daha iyi hazırlanmalarını da zorunlu kılmıştır. Okul ve eğitim yöneticilerinin yönetimin yalnız alışlagelmiş ve statik değil, dinamik boyutunda da bilgili ve becerili olmaları aranmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Büyük Britanya, Avustralya gibi ülkelerde eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi üniversite programlarında yer almış, bu tür yöneticilik için belli diploma ve dereceler istenmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımı gerçekleştirememiş ülkelerin eğitim ve okul yönetimi sistemlerinde ise, üstlerine ve kurallara en uyumlu kişilerin yönetim görevlerine getirilmesi evrensel bir uygulama olagelmıştır (Bursalıoğlu, 1987, ss.151-152).

Amerika Birleşik Devletleri eğitim yöneticisi yetiştirme konusunda en gelişmiş olan ülkedir. Bu ülkede eğitim yönetiminde uzman yetiştiren üniversite programlarının sayısı 1940-1970 yılları arasında yirmi kat artarak 1940'da yediden, 1970'de 145'e ulaşmıştır. Eğitim yönetiminin 1970'den sonra hızla yaygınlaşması sonucu ABD'de eğitim yöneticisi yetiştiren kuruluşların sayısı 1972 yılında 132'si doktora programlarına sahip olmak üzere 362'ye yükselmiştir. (Kaya, 1984, s.219).

Türk Eğitim tarihinde eğitim yöneticiliğinin pek eski olmadığı görülmektedir. Bürokratların eğitimine önem veren II. Mahmut zamanında açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye'nin başına İmamzade Esat Efendi getirilmiş ve kendisine "Nazır" unvanı verilmiştir. Bu terimin okul müdürü karşılığında kullanıldığı hazırlanan layihadan anlaşılmaktadır. 1848 yılında açılan ilk öğretmen okulumuz Darülmuaallimin-i Rüşdi'nin başına müdür unvanı ile Cevdet Efendi getirilmiştir. Böylece eğitim düzenimizde okul yöneticiliğine yer verilmiş ve eğitimde yöneticilik sınıfının gelişmesine yol açılmıştır. Bununla beraber eğitim yöneticiliği mesleğinin bugün bile eğitime ilişkin mevzuat içinde resmen kurulmadığı ve tanınmadığı da bir gerçektir (Bursalıoğlu, 1978, ss. 14-15).

Eğitimde yöneticiliğin meslekleşme ve kurumlaşmasına en büyük engel, öğretmenlik ve yöneticilik görevleri ve değerlerinin karıştırılması olmuştur. Bu durum aynı kişinin değişik iki değer sisteminin gerektirdiği rolleri oynamasına yol açmıştır (Bursalıoğlu, 1978, s. 15). Her düzeydeki eğitim yöneticisinin yönetime ilişkin niteliklerinden çok, teknik niteliklere sahip olmasına önem ve öncelik verilmiştir. Böylece ğretmen, eğitim yöneticisi veya eğitim bürokratı rolünü üstlenmiştir. Öğretmenlik ve eğitim yöneticiliğinin farklı yaklaşım biçimleri, farklı bilgi ve beceriler gerektirdiği dikkate alınmamıştır. (Glll, 1985, s. 10).

Ülkemizde eğitim yönetimine ilişkin ilk dersin 1952 yılında ğretmen okulu programlarına "teşkilat ve idare" dersi olarak konuğu bilinmektedir. Daha sonra 1965 yılında Eğitim Enstitülerinin eğitim bilimleri bölümlerine eğitim yöneticiliği dersinin konuğu görülmektedir. (Binbaşıoğlu, 1983, s.6). 1965 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakütesi'ne bağlı Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi bölümü açıldı. Bugün Hacettepe Üniversitesi, Gazi niversitesi ve Inönü niversitesi'nde eğitim yöneticisini yetiştirmek üzere eğitim yapılmaktadır.

Lisansüstü düzeyde eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi konusunda Milli Eğitim Őrularında ve kalkınma planlarında önemli kararlar alınmıştır. 1962 yılında toplanan 7. Milli Eğitim Őrası eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi sorunu üzerinde durmuş, daha sonra 1981 ve 1982 yılında toplanan 10. ve 11. Milli Eğitim Őrası eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi konusunda ayrıntılı kararlar almışlardır, 11. Milli Eğitim Őra'da 200' okul öncesi eğitim, 5000'i temel eğitim, 2500' ortaöğretim, 710'u il ve ile rgt, 100' bakanlık merkezi olmak üzere toplam 8510 eğitim yöneticisine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (MEB, 1982, s.72).

Eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi konusu ilk defa ciddi olarak 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ele alınmıştır. 5. Plan'ın 1987 yılı programında sorun şöyle ifade edilmektedir:

Eğitim idareciliğinin bir ihtisas mesleği olması sebebiyle her kademede ki eğitim ve okul idarecilerinin seçiminde belli kıstaslar gözetilerek idarecilerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimle yetiştirilmesi için eğitim ve kalkınma planı ilkelerini de kapsayan hizmet içi eğitim programları hazırlanarak uygulanmaya konacaktır. Bu konuda eğitim fakteleri ve Türkiye Sanayi Sevk ve Idare Enstitüsü (TÜSSİDE) ile işbirliği yapılacaktır (DPT, 1987, s. 338).

Eğitime ilişkin mevzuat içinde eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi, istihdamı, terfi etmesi konusunda kesin ve açık bir madde bulunmamaktadır. Ancak son yıllarda çıkarılan bazı yönetmelik ve yönergelerde bu

konu kısmen ele alınmıştır. 1976 yılında çıkarılan İlkokul Yönetmeliği, 1982 yılında çıkarılan Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı İç Hizmet Yönetmeliği ve 1985 yılında çıkarılan Milli Eğitim Gençlik Spor Bakanlığı'na Bağlı Okul Yöneticilerinin Atanmalarına ve Yer Değiştirilmelerine İlişkin Yönerge daha çok eğitim yöneticisinin görev ve sorumlulukları üzerinde durmuş, yetiştirilmeleri konusunda belli kıstaslar getirmemiştir.

Eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi ve atanmasında göz önünde bulundurulacak kıstaslar kanunda değil de yönerge gibi zayıf yaptırımlı bir yasal belgede yer almaktadır. Okul müdürlerinin atanmalarına ilişkin yönergede, okul müdürlüklerine atanmada aranacak genel ve özel nitelikler belirtilmiştir. Genel nitelikler arasında eğitim ve öğretim sınıfından olmak, üç yıl başarılı öğretmenlik yapmak gibi koşullar aranmaktadır. Aranılan özel nitelikler ise A, B, C tipi okullara göre değişiklik göstermektedir. Okul müdürlüklerine atanacaklarda dikkate alınacak tercih sebepleri ise şöyle belirlenmiştir:

1. Yüksek lisans veya doktora yapmış olmak,
2. Mezun olduğu okulun ve branşının atanacağı okulun hizmet özelliğine uygun olması.
3. Yöneticilik alanında öğrenim görmüş veya bu konuda en az 4 ay süreli hizmet içi eğitim kursunu bitirmiş olmak,
4. Eğitim, yönetim, işletmecilik veya mesleği ile ilgili alanlarda yayımlanmış eseri bulunmak. (Tekişik ve Karabıyık, 1986, ss. 202-203).

Her yıl yaklaşık 260 kişi eğitim yöneticisi ve deneticisi olarak üniversitelerimizden mezun olmaktadır. Ancak bu kişiler Milli Eğitim Sistemi tarafından istihdam edilmemektedir. Eğitim yönetimi dalından mezun olanların öğretmenlik yapma hakları da olmadığı için büyük bir kısmı işsiz kalmaktadır. Burada bir çelişki yatmaktadır: Bir yandan eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi konusunda birtakım politika kararları alınırken, diğer taraftan alınan kararlar uygulanmamaktadır. Ülkemizin en küçük yerleşim birimlerine kadar yayılmış olan okul örgütleri, eğitim yönetimi eğitiminden geçmiş yöneticilerin ötesinde öğretmenler tarafından yönetilmektedir.

Ülkemizde eğitim yöneticisinin hizmet öncesi ve hizmet içi alanda yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Eğitim yöneticisi bir çevre lideri olarak toplumu değişim bilincine ulaştırmaya çalışan bir meslek elemanıdır. Eğitim yöneticisi ülkemizin eğitime ayrılan madde ve insangücü kaynaklarını kalkınma hedefleri doğrultusunda kullanmak zorundadır. Hızla büyüyen eğitim sektörü nitelikli hizmet üretebilmek için bu alanda yetişmiş eğitim yöneticilerini istihdam etmek zorundadır. Eğitim yöneticisinin görev alanı da genişlemiş bulunmaktadır. İlkokul yöneticiliği, lise yöneticiliği, endüstri meslek lisesi yöneticiliği, anaokulu yöneticiliği, özel eğitim

okulları yöneticiliği, halk eğitimi yöneticiliği, hizmet içi eğitim yöneticiliği eğitim yönetiminin alt uzmanlık dallarını oluşturmaktadır. Bugün eğitim yöneticisi başında bulunduğu okulu yaşam boyu eğitim anlayışına göre yönetmek zorundadır.

Sonuç ve Öneriler

Dünyadaki bütün ülkeler eğitim yöneticisi yetiştirme sorununu farklı önem derecelerinde ele almışlardır. Birçok üçüncü dünya ülkesinde ulusal eğitim yöneticisi yetiştirme enstitülerinin kurulması, eğitim yöneticisi yetiştirme sorununa geri kalmış olan üçüncü dünya ülkelerinin bile duyar-sız kalmadığını göstermektedir. Kuşkusuz ülkemizde de eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi bir sorun olarak ele alınmış, bu konuda değişik bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Ancak, eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi gerçek anlamda bir devlet ve eğitim politikası olarak ele alınmamıştır.

Kalkınma planlarında ve Milli Eğitim Şûralarında eğitim yöneticisi yetiştirme sorununa gereken önem verilmemiştir. Eğitim yöneticisinin hizmet öncesi eğitim yoluyla yetiştirilmesi yasal bir zorunluluk göstermemekte, öğretmenlik mesleğinde başarılı olma eğitim yöneticisi olabilmek için yeterli görülmektedir. Eğitim yöneticiliğinin tam anlamıyla bir meslek niteliği kazanmaması, hizmet içi eğitim yoluyla eğitim yöneticisi yetiştirme çabalarını da etkisiz kılmıştır. Çünkü bakanlık düzeyinde eğitim yönetiminin kuramsal temellerini öğretecek yeteri kadar yetişmiş insan gücü bulunmadığından, eğitim yönetimiyle ilgili hizmet içi eğitim kurs ve seminerleri günlük mevzuata ilişkin bilgileri aktarmaktan öteye gidememiştir.

Eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi konusunda şu önerileri ileri sürebiliriz:

Eğitim yöneticisi yetiştirme politikası temel bir devlet ve eğitim politikası olarak ele alınmalıdır. Eğitim yöneticisinin hizmet öncesi eğitim yoluyla mı yoksa hizmet içi eğitim yoluyla mı yetiştirileceği açıklık kazanmalıdır. Eğitim yöneticisi olabilmek için mutlaka öğretmenlik yapmış olmak koşulu aranıyorsa eğitim yöneticisinin hizmet içi eğitim yoluyla yetiştirilmesi benimseniyor demektir. Bu durumda hizmet içi eğitim programlarında görev alacak öğretim elemanlarının nitelikleri, programa kabul koşulları, programı düzenleyecek örgüt, programın içeriği ve süresi gibi konuların gün ışığına çıkarılması sağlanmalıdır.

Yöneticisi olamayan bir okul yoktur. Her okulda bir yöneticilik görevi olduğuna göre, bu görevi dolduracak kişilerin eğitim yönetimi alanında belli bir eğitimden geçmeleri yasal bir zorunluluk haline getirilmelidir.

Eğitim yöneticiliğinin saygınlığını artırmak için, cazip hale getirilmesi sağlanmalıdır. cret politikası ve diğer sosyal ve psikolojik zendiriciler buna göre düzenlenmelidir. Öğretmenlik çok kutsal bir meslektir. ğretmenleri yönetmeyi amaçlayan eğitim yöneticiliği mesleği de öğretmenlik kadar kutsal bir meslektir.

KAYNAKÇA

Aydın, Mustafa, **Eğitim Yönetimi**, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara: 1988.

Başaran, İ. Ethem, **Eğitim Yönetimi**, Sevinç Matbaası, Ankara: 1988.

Binbaşıoğlu, Cavit, **Eğitim Yöneticiliği**, Binbaşıoğlu Yayınevi, Ankara: 1983.

Boşgelmez, Meral, **Klasik Yönetici Davranışlarına ğretmenlerin Tepkileri**, H.. Sosyal Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1984.

Bursalıoğlu, Ziya, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, A.. Eğitim Bil. Fak. 1987.

—, **Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama**, A.. Eğitim Fak. 1978.

—, **Eğitim Yöneticisinin Davranış Etkenleri**, A.. Eğitim Fak. 1980.

—, **Eğitim Yöneticisinin Yeterlilikleri**, A.. Eğitim Fak. 1981.

—, **Eğitim Yöneticisinin Sistemi Değerlendirmesi**, A.. Eğitim Fak. 1978.

Castetter, B. William, **The Personel Function In Educational Administration**, Macmillan Publishing Co. New York: 1981.

Cem, Cemil, **Türk Kamu Kesiminde st Düzey Yöneticileri**, TODAİE Yay. 1976.

DPT, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1987 Yılı Programı**, Ankara: 1987.

Ergun, Turgay, **Kamu Yöneticilerinin Yetiştirilmesi**, TODAİE Yay. 1988.

Glol, Kemal, **Eğitim Yönetiminde Karar ve rnek Olaylar**, Kadioğlu Matbaası, Ankara: 1985.

Haag, Daniel, **The Right To Education: What Kind of Manage-**

ment? UNESCO. Paris: 1982.

Kaya, Y. Kemal. **Eğitim Yönetimi**, TODAİE Yay. 1984. MEB. Millî Eğitim, Sayı 58, 1982.

Okçabol, Rıfat. Ülkemizde Yaygın Eğitim Araştırmaları, **Yaygın Eğitim ve Sorunları**, TED 11. Eğitim Toplantısı, 12-13 Kasım 1987, Ankara: 1987.

Peker, Ömer. **Ankara Merkez Liselerinin Örgütsel Hava Açısından Çözömlenmesi**, H.Ü. Mezuniyet Sonrası Eğitim Fak. Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1978.